

ACC. N.R. 4994

LUND'S UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Halland

Härad:

Digitized by srujanika@gmail.com

Socken: Laholm

Upptecknat av: Margit Landqvist,

Adress: Lund

Berättat av: Olof & Iren Larsson

Uppteckningsår: 1936

Född år

Uppteckningen rör Lengodstillskriftningarna i Labholm

Skriv endast på denna sida

39 sid.

M. 4994.

LUND
LUND
FOLKMINNESARKIV
UNIVERSITETS
ARKIV

Laholmskeramiken gör succé i Stockholm

EN UPPMÄRKSAMMAD "KRUJKMAKAREMARKNAD" PÅ N. K.

Den idylliska krukmakareverkstaden, välkänd för varje Laholmsbo.

Lördagen den 10 maj öppnade A/B Nordiska Kompaniet i Stockholm en "krukmakaremarknad" i sin konstindustrihall.

Atta skånska och halländska hantverkare ha inbjudits att i var sitt stånd av typisk marknadscharaktär utställa sina alster, vilka redan från början under livlig uppskattning från stockholmarena rönte strykande avsättning.

Bland utställda alster märkes även sådana från bröderna Cof

vittna de gamla tegel av munkstens-typ som äro inmurade i denna. Vid moderniseringen borttogs tyvärr den gamla gesällkammaren, ett typiskt exempel på den minimala komfort, som under en gången patrrikalisk regim bestods arbetarna.

Åren 1927—37 framgrävdes och restaurerades Lagaholms gamla fästning, vilken alltsedan slutet av 1600-talet legat dold under rasmasor vid sin dominerande plats i Lagan. Bland mängden av lösfynd fann man även ett stort antal kera-

och Nils Larsson i Laholm, vilket föranlett oss till nedanstående artikel.

Krukmakeriyrket — den moderna keramiktillverkningens föregångare — har mångåriga traditioner i Halland. I de idylliska städerna Laholm och Falkenberg har yrket omhuldats sedan urminnes tider och det är nog inte för ro skull som man kallat den lilla gatan framför kyrktornet i Laholm för Krukmakaregränd. Här låg bevisligen för flera hundra år sedan åtskilliga små krukmakareverkstäder, liksom tegelbruken i den lilla staden vid Lagan var i gång redan under medeltiden. Det äldsta daterade lergodsfyndet i dessa trakter är från år 1594 och det tidigaste bevarade arkivala meddelandet härstammar från en mönstringsrulla av år 1588.

Men det har gått med krukmakeriet som med så många andra hantverk, det nyuppfunna porslinet och industrien med sina maskiner har trängt undan de gamla hantverkarna. I Laholm finns det nu endast en enda sådan verkstad kvar, men här gör man i gengäld keramik, som med den äran för stadens namn långt utom dess egen hank och stör. Det är de båda unga bröderna Olof och Nils Larsson som fortsätta en tradition, som deras fader en gång grundade, men i deras lilla idylliska verkstad vid Krukmakaregatan, intymd i ett av de få hus som skonades vid den förhärjande eldsvåda, som år 1811 gick fram över staden, ha åtskilliga generationer krukmakare arbetat vid sina drejskivor. Den lilla låga ryggåsstugan i hägnet av det massiva kyrktornet med anor från det tidigare 1200-talet har visserligen något men pietetsfullt restaurerats, men brännugnen är till stor del densamma som användes under slutet av 1600-talet, däröm

mikskärvor, vilka med sakkunnigt bistånd av intendent Salvén vid museet i Halmstad kunnat rekonstrueras. Dessa mönster ha bröderna Larsson sedan återgivit på fat, tallrikar och skålar, av vilka åtskilliga återfinnas på Nordiska museet, Kulturen i Lund samt naturligtvis på de halländska museerna. Särskilt vackert är ett större fat daterat 1661 och som med all säkerhet också tillverkats i Laholm. I detta sammanhang kanske bör nämnas, att det lilla Laholm en gång varit Hallands största stad och ännu har mycket kvar av sin ursprungliga stadsbild, i vilken man tydligt kan spåra den första fisklägebebyggelsen utmed den slingrande Lagan. Laholm är också den enda halländska stad som omnämnes i den danske kung Valdemars (Sejr) "Jordebog" från 1200-talet och säkert har krukmakeriet med dess framställning av hushållsgods existerat både på denna tid och långt tidigare.

Det är emellertid inte bara keramik med mönster och dekor från Lagaholmsfästet som kommer från den Larssonska verkstaden, även det moderna konsthantverket på området kommer till utförande och särskilt är den vackra glasyren en av brödernas specialiteter, vilken metod dock vårdas med gammaldags yrkessekretess. Tilläggas bör, att Olof Larsson redan som 20-årig fick Sveriges Hantverksorganisation silvermedalj, en unik utmärkelse för en så pass ung man.

Under utställningen i Halmstad 1929 satt brödernas fader själv vid en drejskiva när kung Gustaf kom förbi och stannade bredvid honom. "Du är duktig, du", sade kungen, klappade på axeln och köpte på stående fot ett antal moderna askkoppar. Sådana tycks majestätet ha

använtning för, ty kort efteråt kom en ny beställning på ett helt dussin små askfat, vilka en av bröderna för övrigt återsett på slottet i Stockholm. Stadens borgmästare brukar komma ned till brödernas verkstad allt som oftast och sätta stadens stämpel på de vackraste keramiksakerna som skola föras ut på marknaden.

JOE.

4994

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kruthusvärerhåstaden i Laholm

Skriv endast på denna sida!

Foto : Margit Landqvist

Kunkmakarverkstaden i Laholm ligger i den idylliska Kunkmakargränden smett emot kyrkan. Det gamla huset, där verkstaden är inrymd, är delvis ombyggt. Utanför på väggarna finns fat, m. fl. salver upphängda, - ett plåtskylt. Innan i trädgårdstappan strax utanför fönstren var det här och var placerats krukor och runor. Verkstaden var fyra rum: själva verkstaden med drygvaror och tillhörande pudelup, rummet med uggn, ett litet rum, där vännen glassades och så till slut det rum där lugndom försägs.

Verkstaden innehavas nu av två bröder i 25-30 års åldern, Ivan och Olof Larsson. De ha tyvärr inte så bra puder på verkstaden s tida historia och vilja inte gärna hålla på de gamla arbetsteknikerna, utan föringa och modernisera dem ständigt, i den mån att arbetet härigemore

underhållas. Den om man varit i Tyckland och
lärt sig driva och blanda glassyren. Och därifrån
har man delvis införlat den moderna arbetsmetoden.

Du kunde dock berätta hur man förr vid
denna verkstad tillverkade ett bokärl.

Lwan.

Lwan, blåvax, tog man i Lagan, närmast
på bestämt i Engstorps och sedanmed från Kolding
i Sverige, där denne lwan ansågs vara finare. Da
tog man 5-6 ton om året och allt förvarades
i en hällar, berhällaren. När lwan fördats kom
man den ju i bitar och förr att förr framtiden få
den att halva sig fuktig, klubbades hela lasset
tillsammans till en enda stor klump.

Lvans förelä behandling var "klösningen" och den tillgick på samma sätt som i Falkenborg och berättelsen hörades också där för "klös".
(Fr. uppt. om lugndotterberättningen i Falkenborg)

Ihulle man t. ex. göra ett dussin likadana kärl, gjordes klösor efter klubbningens till en lång rulle som en huv, och på hvars dryamen så att påga mätet i händerna och kunde dela upp huvan i tolv lika stora bitar, färdiga att dryjas.

acc.nr. M 4993.

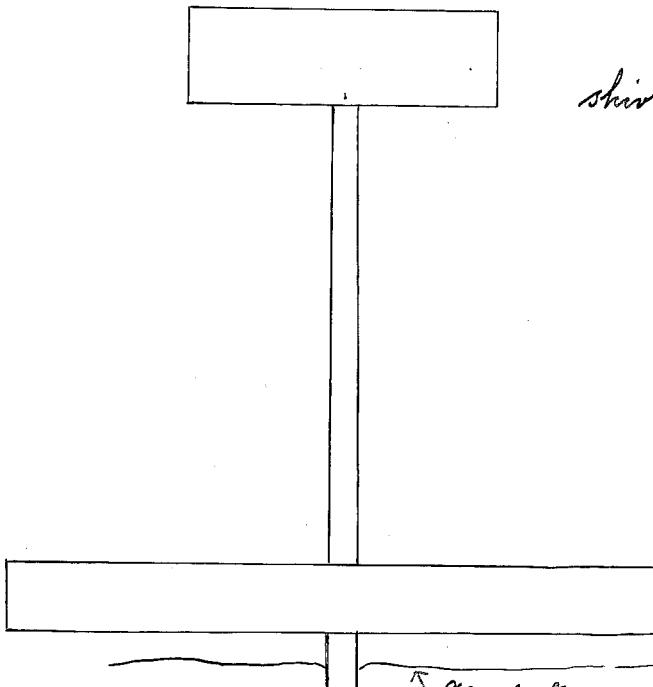
Dryjningens.

Dryjhuvan som består av "skivhuvet" och "sparkshuvan", genom vilka luden en järnstång, (se sid. 5.) var försedd i en flinsten i golvet. För att få skivorna i drift sparkades med en tråloppel, under

4994

5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skivspark

sparkskivor

Flinckström

Skriv endast på denna sida!

teckn. : M. Lomdsgård.

nihur var spikat ur till gummii. Dryiskivan är som i Falkenberg placeraad så, att ljuset från fönstret faller på shivan från höger. Och vid fönstret är "slickerhuvun" mod "slickerkrubban". (se sid. 7.)
(Dess användning se uppst. från Falkenberg.)

Innan dryningen kunde töja, måste klösen sättas mitt på dryiskivan, - "berbiten centreras". Det är mycket viktigt, att den kommer på shivans centrum genast. Den får inte ringla det minsta. Därefter östas ratten från plickerkrubban och på berwan och dryjaren sparade på spärlyshivan. Först sätts man tummarna mitt i berbiten, så att botten kom till och på lävältes berwan uppåt, tills man fått den form man ville ha. Modellerna var uppdiserade på papper, uppspirade häri och var på väggarna. Samma ställer användes numera. (se sid. 10-14.)
De flesta av dem är kopior till de s. h. Lagaholms-

4994

7.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
— — —

65

"Glickerhroken" vid fönstret.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landqvist

4994

8.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a

Olika grupper under drifningen.

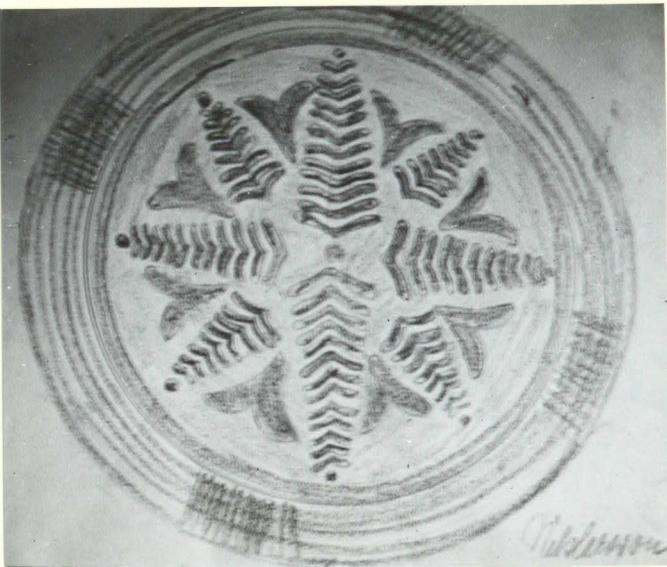
Skriv endast på denna sida!

Foto. M. Landqvist.

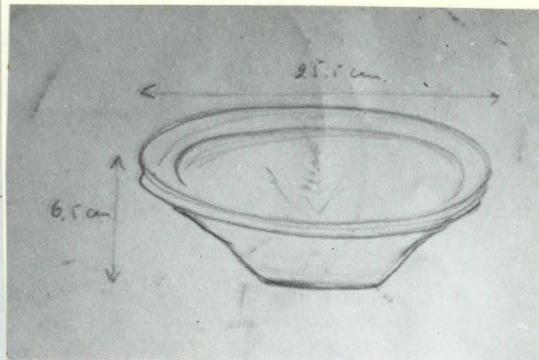
faten. (Vid utgrävningar bland runer efter
Lagaholms slott, har fat, som man hittat där
lagats i denne verhörd.) Numera användes
ett "skan" till olika härla modeller, men förr an-
vändes man endast två stycken, nämligen "fat-
skan" och "krubbskan" (se sid. 15-18). (Dess am. nr Falkenburg)
De hade vid drygningen även ett "mål", (en slags
mätstokar), konstruerat exakt likt det som nu
användes i Falkenburg. Målet var inställt på
levan där man drygade. Man kunde härigenom
fai zkan likas jämn överallt.

De förridigdrygade gjässerna avlägsnades
från dryghirar med en phäntvåd. Sedan ställdes
de att händra omkr. 24 timmar. Då satte man
upp godset på bräder i taket, "Desbräderna", som
vara på bommor, "Desbommarna". Efter händ-
ningens slalle man "beskicka", d. v. s. effterputsa.

4994
Modeller av fat & bunkar uppskissade
på papper.

a.

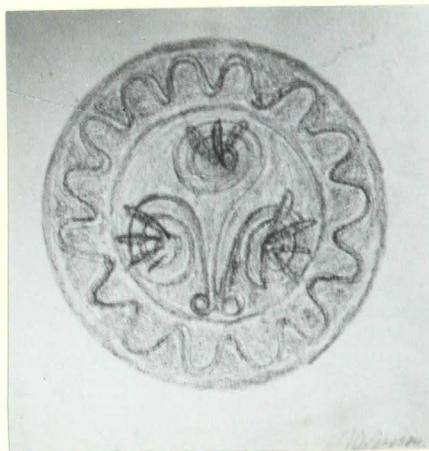
10.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

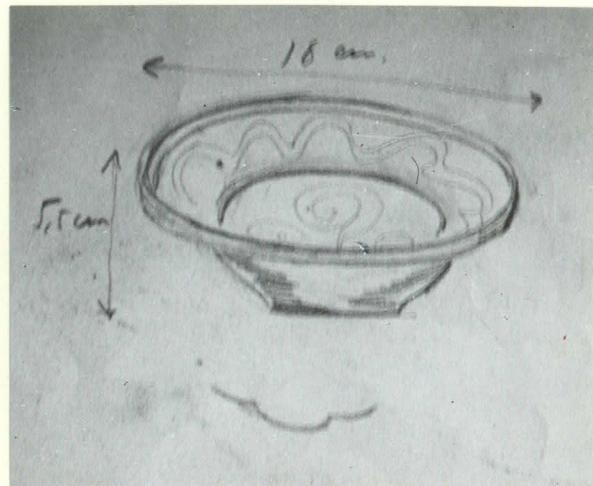
Foto: M. Sandqvist.

4994

87
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a

b

Skriv endast på denna sida!

4994

12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a.

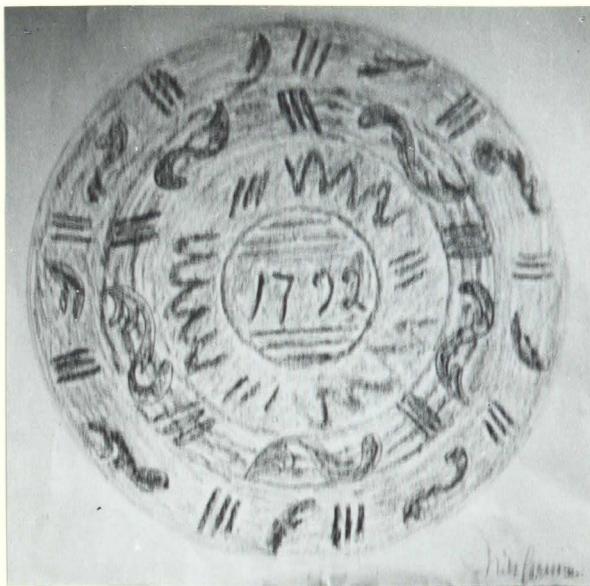

b.

Skriv endast på denna sida!

4994

13.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

a

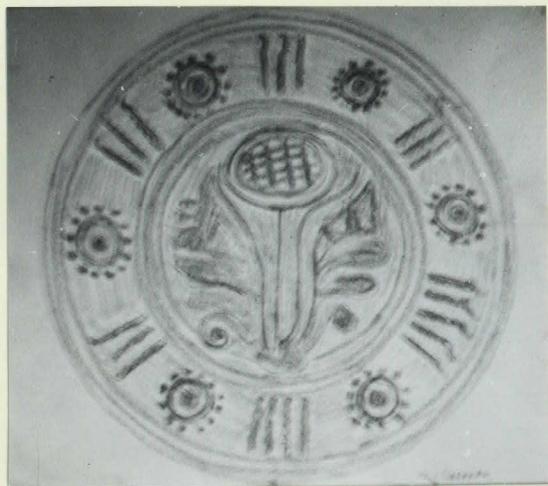

b

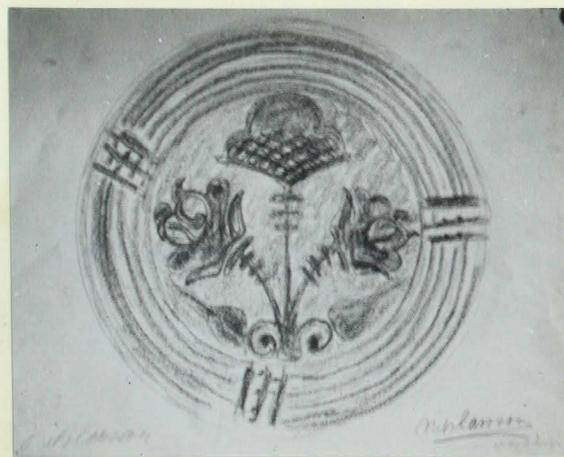
Skriv endast på denna sida!

4994

18.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—

a

b

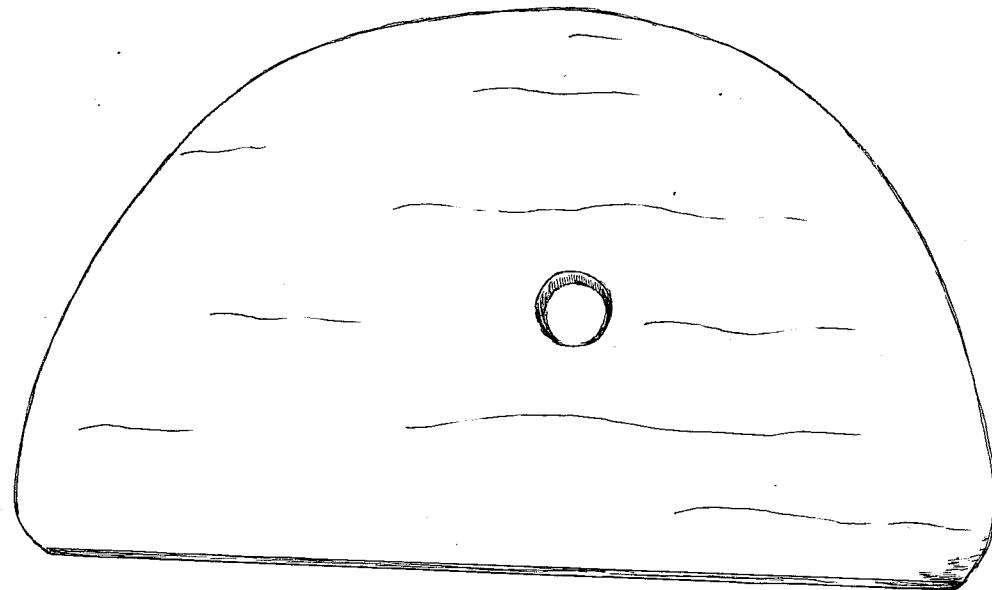
med tek. nr.

c.

Skriv endast på denna sida!

4994

"Kräkshuv" (nat. stående)

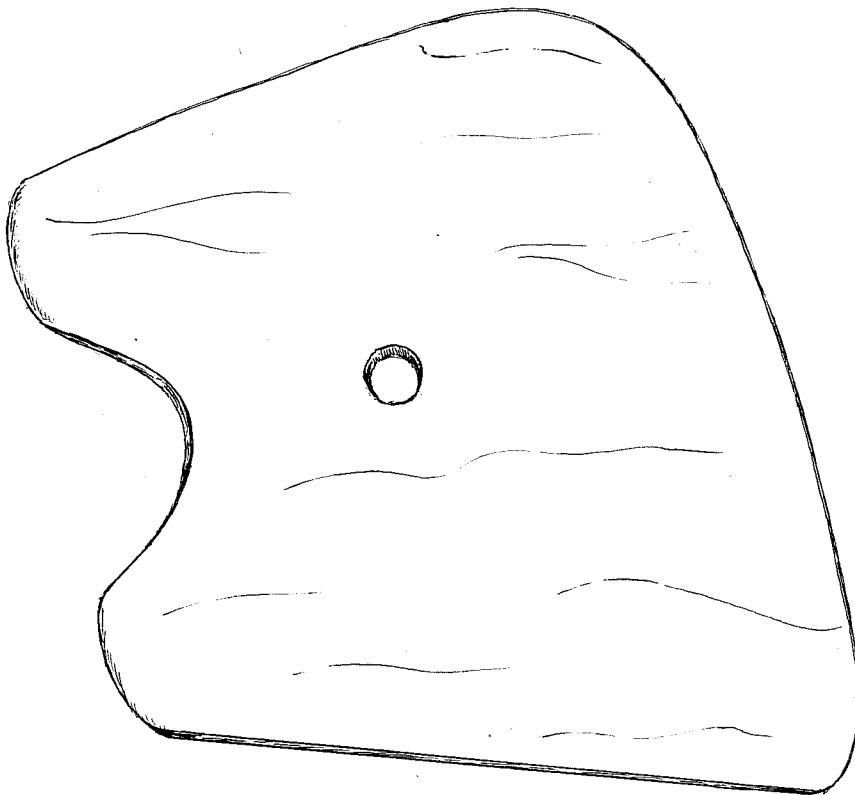
Skriv endast på denna sida!

teckn.: M. Landqvist

15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4994

"Fatshun" (nat. storlek)

Skriv endast på denna sida!

Lekn.: M. Landsgård.

16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4994

17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bilden visar hur "fatshin" användes.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landgrist.

4994

18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a.

Bilderna visa hur "krusken" användes.

Skriv endast på denna sida!

Toto: M. Löndqvist

Då plockades godset ner från desbonmarna, och man sattu sig vid drygskivan för att berödka. Man använde då vatten, bestickshorn och ett sken. Ettbart med händerna hundrade många salver berödkas. Undervidom på botten putsades med ett Z-format redskap, så att man fick fram en folkant.

Ett handtag eller öra i ett härl gjordes på på sätt, att man drog ut en terbil på att man fick högbluen och längden och på sattes det på härlit under det man blötades med lite vatten och sattu "slicker" (upplöst leva) på och tryckte till och putsade det med det samma, så att det blev en jämn övergång mellan handtaget och härlit.

Efter berödningen ställdes man härlun åter upp i taket på desbräderna, men denna

4994

20.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På drygshivan en del beskickningsredskap

Skriv endast på denna sida!

Foto: W. Lomdahl

4994

21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fotkanten görs.

Skriv endast på denna sida!

Toto: W. Landgrist.

4994

22.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kärl till torkning på desbräder.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landqvist

4994

gång för att torka. Bräderna sätter sig gömma
på de fick vändas in och annan gång, annars
kunde hälen taga stora dävav, spricka
eller bli smeda. Man ser att levans äs torr, när
den böjer vitra. Därefter fick hälen stå och
torka ytterligare 1-2 dagar på gatton (en spis).
Under tiden skrapade man runt hänen vid
de yttre kan med "sicklingen" (en järnbit) och
därefter ser man färgerna till glassyren.

Glassyren.

Innan hälen kunde glasseras skulle den
"skräjas", - brännas i 2-4 timmar. När du sväl-
nat togas du ut med händerna. Genom skräj-
ning bli hälen starkas.

Glassningen förr och nu är nästan delsamma, med undantag av, att man förr själv var färgerna under det man nu köper dem pulverisera-de. Nu glassas efter gamla recept, som ligga väl förvarade, så att ingen obeköning får se dem. Varje verkstad har sina speciella färgblandningar till typiska mönster.

Glassyren blandades i ett slat befäl (se sid. 25) ihålls härlen förs med mönster, miste detta innan glasseringen. Då tog man litet holländsk piplyra, som var tydligt flytande, och hällde i ringelhornet och på ringlade man mönster på det skräjda härltet. (se sid. 27). Piplyran miste där efter torrt på dragan innan den genomskinliga glassyren kunde gjutas över härltet.

Ett annat sätt att mönstra härlen var att förr glasseringen hult brugnta dem med holländsk

4994

25.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Glassyrfat.

Skriv endast på denna sida!

Foto: W. Landquist

4994

26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

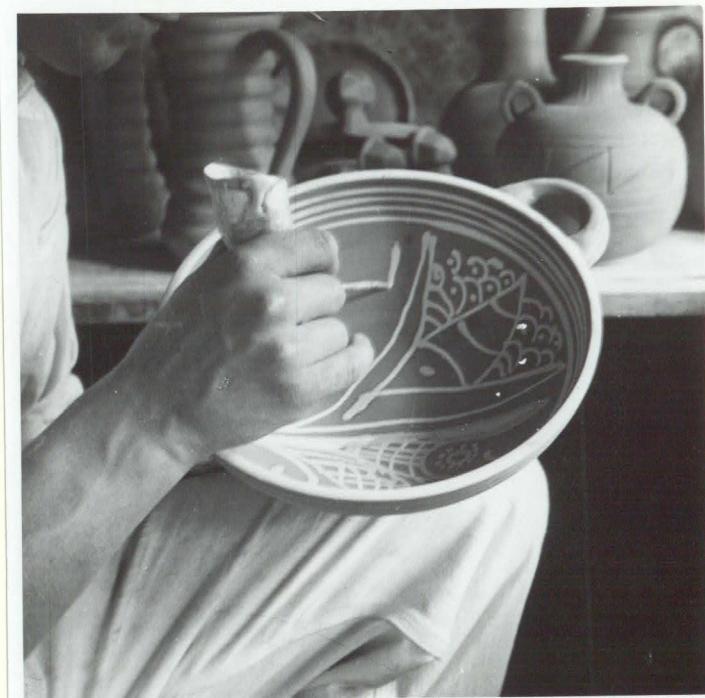
Bänk med föremål, som ska glassas.

Skriv endast på denna sida!

Foto: W. Landgrist.

4994

27.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Pipbran ringlas ut i mönster
med ringelhornet.

Skriv endast på denna sida!

Foto: W. Landquist.

pipslura. Då denne efter ett par dagar torkat på
kärlet ritsade man ut mönster så att den röda
luren lydde igennom och i dessa mönster målades i
~~med~~
färgen.

Den allra äldsta glasseringsmetoden
var torghässringen. Då skräjdes inte kärlet
utan då blöttes det först och torr glassyn knis-
pades på. (Se uppst. fr. Falkenberg.)

Klar el. genomskinlig glassyr:
Blymönja, kvarts, fältspat och kaolin, - allt
graderat, - siktades och blandades med vatten
till en tunn rinnande massa.

Van det ett fat, som skulle glasseras, så
doppades det helt ner och van det en kruska,
på höll man i folkanten och öste på med en
skopa el. slur, först inuti och sedan uti längre.

4994

29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Överflödig glanya bortas av.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landgrist.

1994

Färger till glasynen.

30.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Grön: koppavärde el. kopparavärda

Brun: Brunsten

Gul: ofta från slipsten (sandsten)

Grått: kraftig töning brunsten

Vit: Holländsk pipsten, - man tillsatte
mågot kvarts o. mörja före fördelning
till dandia.

Bränningen.

För brända man härden i en ugn av
samma typ som i Falsterborg. Den ugnen, som
nu finns i Laholm är helt nyligem ombyggd.

Man sätte i gång med bräning när man
hade sätta mycket gods, att det kunde fylla ugnen.
Bränningen efter "skräjningen" kallades "glath-
bräning" och det kallas det ännu nu.

Lärhären byggdes överpå varandra, tills
ugnen var full. Faten satsade de i varandra
så att de bildade en rulle. Härigenom uppstodde
"mister" i glassyren. Man sätte samtidigt in i
ugnen lebitar med de olika glassyrerna. Dem
kog man ut med en lång iron och annan gång
och lätta på under bräning. De låta näm-
ligen olika värmevärder.

Glassyren, som skulle ha högsta temperaturen
pistes längst in i ryggen och de andra längre
ute, som skulle ha mindre temperatur. Tiden för
bränningen var 24 timmar under omkr. 900°.

Göttel att elda vid bränningen av det samma
som nu. Först eldas påta i 12 timmar,
d. v. s. "smygta". De följande 3-4 timmarna
eldas med stora undrör och på ökas efter
hand. Sedan eldas med fint huggen ved
som pistas upp i eldkammaren, så att det blir
vara dräg.

Förväben fick stå och svälja i 12 tim-
mar, varafvar "phäddlen" undrös och de plöschades
ut med händerna.

I den vgn, som nu användes kom man
bränna omkr. 1500 gjäs i gången. Man är
numera ytterst noga med att du står place-
rade så att ^{de} ej röva vid varandra. Imai av-
lämna, tukantiga hörnen sätts under varje
gjän, som står lodrätt i de med plattor och
pelare byggda mellanrummen. I väggen där
vagnen inredds igen, med tegelstavar under brän-
ningens, inmuras ett rörr av leva med glas på,
så att manständigt kom se in i vagnen och
kontrollera bränningen.

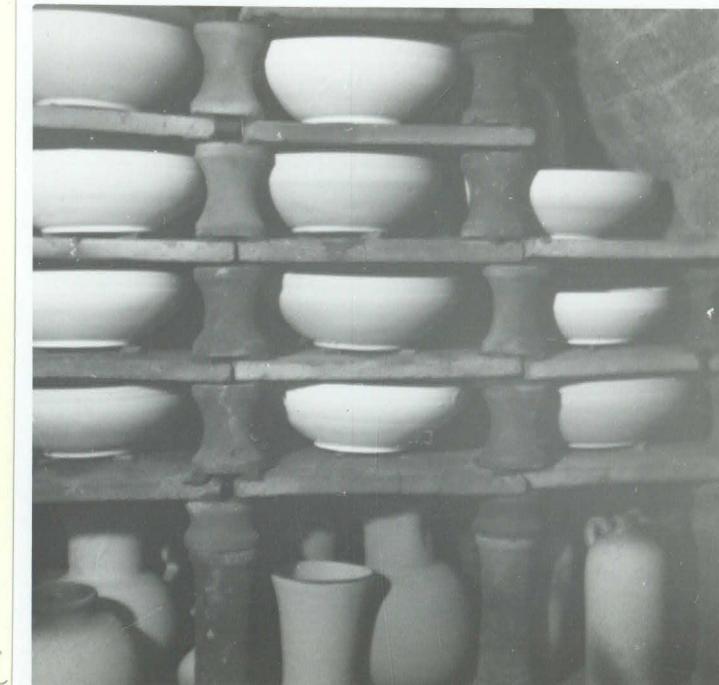
(se s. 38.)

4994

a

Den nya ugnen.

b

Nedre gulv och platser byggas om i rum, där förra
kvinnan sätts in.

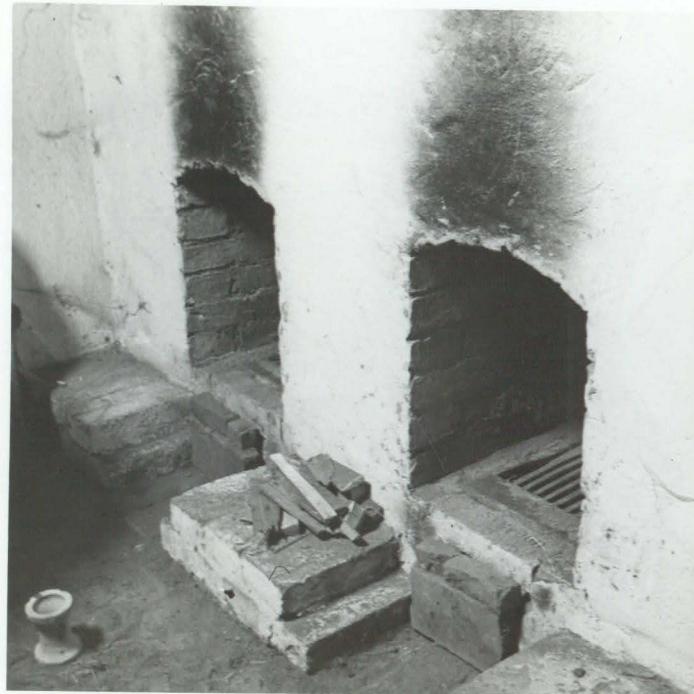
Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Långqvist.

4994

35.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Baksidan just nu, där
vinden läggs in.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landquist.

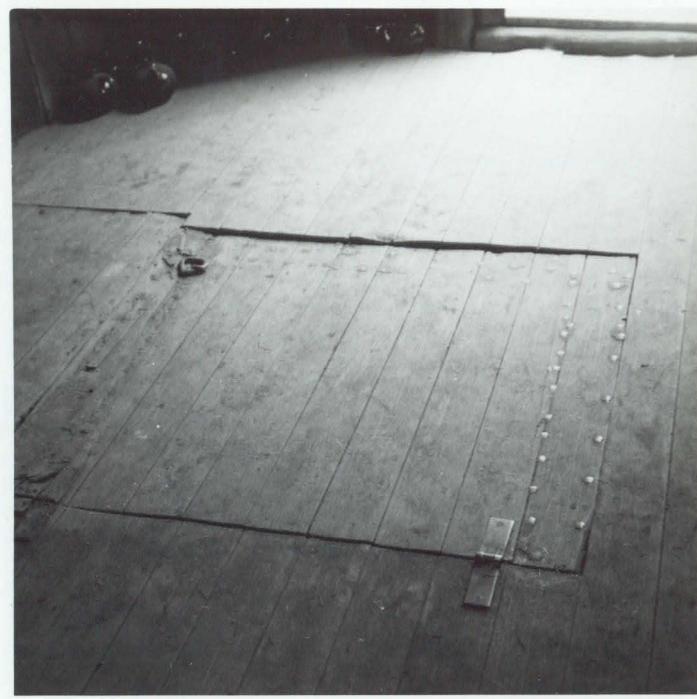
På vintern tog man in leva från hu-
vällaren och förvarade det i en lucha i gabet (se s. 37)

Lugodan försåldes på marknader och
hammas i verkstaden.

4994

37.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Luckan i golvet, där man fövarade
leva u. vinter.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landquist.

4994

38

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a.

b.

Lrubbar, som sätts under körlur v. brönningen.

Skriv endast på denna sida!

Foto: W. Lantquist

4994

39.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

a b Rummet där varorna försäljs.

Skriv endast på denna sida!

Foto: M. Landqvist.